

УДК 338.24(477)

Чернобай Л.І., к.е.н., професор, Климович М.А. (Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів)

СТАЛИЙ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Проаналізовано показники та обґрунтовано доцільність функціонування Національної ради сталого розвитку України. Виявлено основні проблеми сталого розвитку в Україні та шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: сталий розвиток, Національна рада сталого розвитку України, показники сталого розвитку.

Проанализированы показатели и обоснована целесообразность функционирования Национального совета устойчивого развития Украины. Выявлены основные проблемы устойчивого развития в Украине и пути их решения.

The parameters and functioning expediency of the National Council of Sustainable Development of Ukraine were analyzed and justified. The basic problems of sustainable development in Ukraine and ways of solving them were detected.

Забезпечення сталого розвитку є одним з найголовніших питань як у світі, так і в Україні. Цей процес є досить складним, оскільки для отримання результату необхідно досягнути взаємного розвитку в трьох сферах: економічній, екологічній та соціальній.

Для того, щоб отримати позитивні зрушення, з боку держави повинні бути прикладені максимальні зусилля. Тобто, держава повинна стати активним учасником, а не пасивним спостерігачем трансформацій.

Питанню сталого розвитку приділено не мало уваги науковців. Починаючи від праць В.І. Вернадського про ноосферу, від початку минулого століття і до сьогодні дана проблема не втратила своєї актуальності. Дослідженням даного питання займалися такі науковці, як В. Трегобчук, Є. Хлобистов, Т. Чернова, Л. Радченко, А. Балашов, Л. Жарова. Забезпеченню регіонального сталого розвитку присвячені роботи І.О. Александрова, С.В. Войтко, Т.П. Норкіна, В.Г. Поліщук. О.М. Головін досліджував питання про роль держави як інституту забезпечення сталого розвитку.

У дослідженні використані наступні методи: безпосереднє спостереження як метод збору інформації та групування як метод обробки інформації.

Метою даної статті є розроблення теоретичних положень і рекомендацій щодо подолання проблем сталого розвитку в Україні. Для досягнення мети поставлені такі завдання:

- дослідити етапи становлення сталого розвитку в Україні;
- охарактеризувати особливості становлення сталого розвитку;
- виявити проблеми реалізації сталого розвитку та запропонувати шляхи їх подолання.

Ефективне забезпечення сталого розвитку країни прямо пов'язане з державною політикою в даній сфері.

Постановою Кабінету Міністрів України в 1997 році була створена Національна комісія сталого розвитку України. Перед комісією поставили такі основні завдання: підготовка пропозицій щодо виконання рішень та рекомендацій Комісії сталого розвитку Економічної та соціальної ради ООН; організація розроблення проектів основних документів, що визначають стратегію сталого розвитку України; розроблення пропозицій щодо механізму здійснення заходів спрямованих на перехід України до сталого розвитку та інші [1].

Проте, варто зазначити, що до складу Національної комісії були включені переважно представники різних органів державної виконавчої влади, що суперечить рішенню саміту в Ріо-де-Жанейро (1992 р.). За даним рішенням для вирішення питань сталого розвитку повинні бути широко залучені представники бізнесу і громадськості. Адже, активна участь цих трьох секторів розглядається як один з основних чинників успіху в переході країн до сталого розвитку.

Також варто зазначити, що за 6 років існування комісії відбулось лише кілька її засідань. Активною роботою вона відзначилась лише в 2000–2001 рр., але так і не підготувала «національної стратегії сталого розвитку», ухвалення якої було передбачено документами ООН та міжнародними зобов'язаннями України. Отже, можна сказати, що комісія не виконала поставлених перед нею завдань, підтвердженням чого є відсутність результатів її роботи [2].

Постановою Кабінету Міністрів №1414 від 4 вересня 2003 р. Національна комісія сталого розвитку України була ліквідована [3]. Того ж року Указом Президента від 03.05. 2003 року №388 було створено Національну раду із сталого розвитку України при Президентові України [4].

Але при створенні даної ради помилки комісії сталого розвитку не були виправленими. Склад став ще більш формалізованим – президент, прем'єр-міністр, голова Верховної Ради, секретар РНБОУ, глава Адміністрації Президента, багато міністрів і президентів Національної та галузевих академій наук. Національна рада не провела жодного засідання і не прийняла жодного рішення [2].

Дана Рада припинила свою діяльність Указом Президента України №118/2007 від 19 лютого 2007 року [5].

Постановою Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. №977 була створена Національна рада з сталого розвитку України як консультативно-дорадчий орган при Кабінеті Міністрів України. Перше засідання даної ради відбулось 2 листопада 2009 року [6]. Проте, на даний час рада не відзначилась досягненнями на шляху забезпечення сталого розвитку країни.

Для того, щоб краще оцінити результати діяльності органів, що відповідають за сталий розвиток в Україні пропонуємо розглянути динаміку показників, за допомогою яких визначається агрегований індекс сталого розвитку (таблиця). Варто зазначити, що аналіз проводиться на основі міжнародної практики.

Таблиця
Динаміка показників економічного, екологічного та соціального виміру 2003–2011рр. *

Орган, що відповідальний за забезпечення сталого розвитку	Роки	Економічний вимір		Екологічний вимір	Соціальний вимір		
		Індекс конкурентоспроможності	Індекс економічної свободи	Індекс екологічної стійкості	Індекс якості й безпеки життя	Індекс людського розвитку	Індекс суспільства, заснованого на знаннях
Національна Рада із сталого розвитку України при Президентіві України	2003	-	0,359	-	-	0,665	-
	2004	-	0,349	-	-	0,669	-
	2005	0,33	0,316	0,447	0,5	0,712	0,839
	2006	0,375	0,324	0,712	0,65	0,718	0,845
	2007	0,398	0,517	-	0,65	0,725	0,851
Відсутня	2008	0,415	0,511	0,741	0,62	0,729	0,855
Національна Рада з сталого розвитку України при Кабінеті Міністрів України	2009	0,395	0,488	-	0,61	0,720	0,857
	2010	0,390	0,464	0,582	0,62	0,725	0,858
	2011	-	0,485	-	-	0,729	0,858

* складено на основі [7, 8, 9, 10, 11, 12].

На основі даної таблиці розроблені графіки зміни показників економічного, екологічного та соціального виміру.

Графічна інтерпретація даних представлена на рис.1.

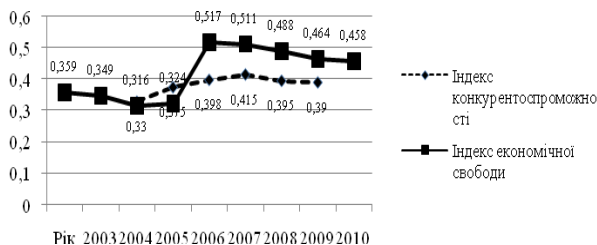

Рис. 1. Динаміка економічного виміру сталого розвитку України за 2003–2011 рр.

Згідно з останніми даними за індексом економічної свободи Україна перебуває на 164 місці із 179. Даний індекс визначається на основі таких важ-

ливих показників, як свобода бізнесу, свобода торгівлі, витрати уряду, захист прав інтелектуальної власності тощо [8]. Це свідчить про те, що ведення бізнесу на території країни є досить проблематичним. Якщо розглянути динаміку показника, то можна сказати, що значний підйом відбувся у 2006 році. Але в 2008 році розпочався спад.

Щодо індексу конкурентоспроможності, то з 2005 до 2008 року спостерігався незначний, проте, постійний зріст. 2008 рік охарактеризувався спадом, що повністю корелює з показником ведення бізнесу та свободи торгівлі.

За допомогою індексу екологічної стійкості можна оцінити стан навколишнього середовища в країні та рівень його забруднення. У 2005 році Україна перебувала на 110 місці в світі, що показує незадовільне екологічне становище в країні [9]. В 2008 році значення показника перебувало на максимальній позначці, після чого спостерігався різкий спад (рис. 2).

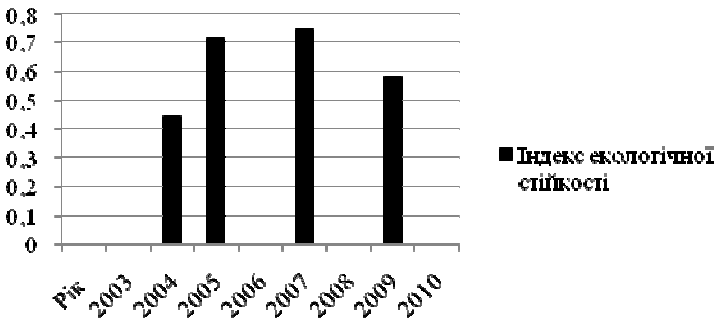

Рис. 2. Динаміка екологічного показника сталого розвитку 2003–2011 рр.

Для аналізу соціального виміру сталого розвитку використовують три основні індекси: індекс якості і безпеки життя, індекс людського розвитку та індекс суспільства, заснованого на знаннях [10, 11, 12].

Індекс якості і безпеки життя в Україні на досить низькому рівні в порівнянні з європейськими країнами. З 2005 до 2010 року значних змін не відбулось, хоча варто відзначити, що в 2008 році в порівнянні з попереднім відбулось падіння в 3 пункти.

Індекс людського розвитку є не достатньо високим, проте відзначається стабільним, помірним зростанням.

Індекс суспільства, заснованого на знаннях впродовж усього досліджуваного періоду майже не змінювався і перебував на належному рівні (рис. 3).

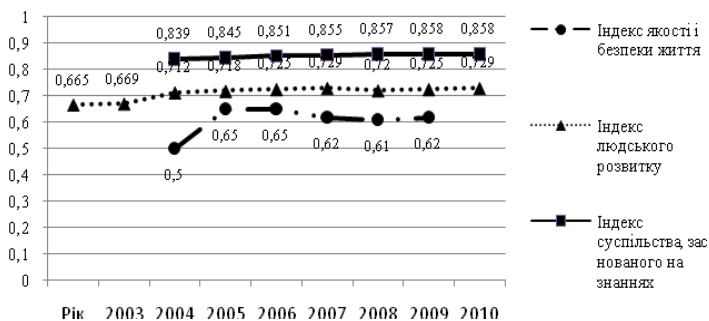

Рис. 3. Динаміка соціального виміру сталого розвитку України 2003–2011 рр.

Отже, з проведених досліджень можна зробити висновок, що хоча діяльність жодного з органів, що були створені для забезпечення сталого розвитку, не була позитивно оцінена, однак відсутність даного органу управління негативно вплинула на значення усіх показників. Можна сказати, що наявність Національної Ради з сталого розвитку є надзвичайно важливим елементом для досягнення зростання інтегрованого показника.

Ми пропонуємо реорганізацію діючої ради, що дозволить ефективніше впроваджувати заходи, необхідні для забезпечення сталого розвитку і контролю за ними. На рис. 4 наведена пропонована структура управління сталим розвитком в Україні.

Рис. 4. Пропонована структура управління сталим розвитком в Україні

Доцільність використання даної схеми полягає в тому, що в забезпеченні сталого розвитку прийматимуть участь не лише представники влади, а й

представники бізнесу та громадськості. Також варто відзначити, що регіони України значно різняться за рівнем соціального, економічного та екологічного розвитку. Цей фактор зумовлює необхідність покрокового досягнення сталого розвитку держави шляхом формування та реалізації регіональних програм, що враховуватимуть характерні для даного регіону особливості [13].

Для того, щоб сформувати дієву програму на рівні регіонів та держави потрібно розпочати з найменших одиниць системи (селищ, міст, районів).

На основі Концепції сталого розвитку населених пунктів, що була прийнята в 1999 році, і в якій зазначаються основні напрямки державної політики щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів та шляхи їх реалізації, обласними комісіями сталого розвитку повинні розроблятися Програми розвитку окремих областей, з врахуванням їх специфіки [14].

Крім реорганізації Національної ради для вирішення проблем, необхідно провести такі заходи:

- удосконалити методи захисту довкілля і екологічне законодавство України;
- заохочення підприємств до управління виробництвом на засадах сталого розвитку;
- екологічна освіта населення та інші.

Аналіз етапів та особливостей становлення сталого розвитку в Україні показав, що відсутність Національної Ради з сталого розвитку в 2008 році прямо вплинула на зниження практично всіх показників, що пов'язані з його забезпеченням. Отже, припускаємо, що реорганізація та вдосконалення даної Ради позитивно вплине на забезпечення стабільного зростання структури управління сталого розвитку.

1. Україна. Кабінет Міністрів. Постанова Про національну комісію сталого розвитку України при Кабінеті Міністрів України від 30 грудня 1997 р. №1492, Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1491-97-%EF>. 2. Ініціатива щодо створення Національної ради із сталого розвитку України / ЕкоКлуб Зелена Хвиля. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://ecoclub.kiev.ua/index.php?go=News&in=view&id=267>. 3. Кабінет Міністрів України. Постанова Про ліквідацію Національної комісії сталого розвитку України при Кабінеті Міністрів України від 4 вересня 2003 р. №1414, Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1414-2003-%EF>. 4. Указ Президента України. Положення від 03.05.2003 № 388/2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=388%2F2003>. 5. Указ Президента України від 19.02.2007 № 118/2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=388%2F2003>. 6. Кабінет Міністрів України. Постанова Про утворення Національної ради із сталого розвитку України від 16 вересня 2009 р. №977, Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://ovu.com.ua/articles/3500-pro-utvorennya-natsionalnoyi-radi-iz-stalogo-rozvi>. 7. The

World Economic Forum [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://www.weforum.org/> **8.** 2011 Index of Economic Freedom [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://www.heritage.org/Index/Country/Ukraine>. **9.** Socioeconomic Data and Applications Center (SEDAC)/ Environmental Sustainability Index [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://sedac.ciesin.org/es/esi/>. **10.** National Ranking. Quantifying the world of sovereign states [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://nationranking.wordpress.com/2011/03/06/2011rankings/?blogsуб=confirming#subscribe-blog/> **11.** International Human Development Indicators [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://hdrstats.undp.org/en/indicators/103106.html/> **12.** Human Development Reports [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://hdr.undp.org/en/reports/> **13.** Стратегія сталого розвитку регіону: монографія / [І. О. Александров, О. В. Половян, О. Ф. Коновалов, О. В. Логачов, М. Ю. Тарасова]; за заг. ред. д.е.н. І. О. Александрова/ НАН України. Інститут економіки промисловості]. – Донецьк : Видавництво «Ноулідж», 2010. – 203 с. **14.** Верховна Рада України. Постанова Про концепцію сталого розвитку населених пунктів від 24 грудня 1999 р. №1359-14, Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1359-14>.

Рецензент: д.е.н., проф., зав. каф. менеджменту організацій Національного університету «Львівська політехніка» Чухрай Н.І.